

עומקא דפרשה

הגברת זרם החשמל

נר שבת ע"י חשמל

חשמל שע"י חילול שבת

מכשירי חשמל בשבת

אונס בשימוש בחשמל

מבעיר ומכבה בחשמל

ויקהל פקודי - ענייני חשמל בשבת

בס"ד ערב ש"ק כ"ז אדר תשע"ז

מכניס עצמו לאונס בשימוש בחשמל

הרב מרדכי יעקובוביץ

ידועה דעת החזו"א שאסר את השימוש בחשמל המיוצר בשבת ע"י יהודים וכו' נתרבו בימינו המשתמשים בחשמל כשר, אך עדיין ישנם הרבה הנוהגים להקל וגם הנהגים בזה רבים מקילים במקומות הנופש ובאולמות וכדומה, ויש לעיין האם השימוש בחשמל אסור מדינא או שהוא רק חומרא בעלמא.

וכבר האריך בנידון זה המנחת שלמה ח"ב סכ"ד ומבואר בדבריו שיש בזה שני נידונים, א' מצד מעשה שבת, ב' מצד שגורם לחברת החשמל לחלל שבת, ואף שעושים זאת לפיק"נ מ"מ הוי מכניס עצמו לפיק"נ שאסור וכדלהלן. ובעניין הנידון הא' כבר דשו בו רבים אך לכא' בימינו השימוש בחשמל חמור טפי בגלל הנידון השני, כיון שבמינו כבר כתבו המומחים שאין בכמות הפחם שבמכונה בכניסת השבת מספיק כדי לבעור כל השבת, וכדי שידלק מוכרחים להכניס פחם חדש למכונה ע"י ישראל, וכיון שמוכרחים לעשות זאת לצורך פיק"נ יוצא שהמשתמש בחשמל מכריח את העובדים בתחנה לחלל שבת (ואף שחלק גדול מהחשמל מיוצר ע"י גז ובוזא אולי לא חייבים להוסיף גז ע"י מעשה ישראל, מ"מ צריך גם את הפחם). [ואף שגם בזמן כתיבת הדברים של המנח"ש ג"כ היו צריכים להוסיף נפט למכונה בשבת, מ"מ הוא צידד להקל מדינא בגלל שבזמנו היה ספק שאולי ייעשה ע"י עכו"ם (דבריו נכתבו בזמן שלטת האנגלים בארץ הקודש), וכן בגלל שהחילול שבת לא היה תלוי בשימוש החרדים, שבין אם היו החרדים משתמשים בחשמל בשבת ובין אם לא היו משתמשים בכל אופן היו עושים אותם מלאכות. אבל בימינו ודאי שימוש החרדים משפיע וכן ודאי ייעשה ע"י ישראל] ולכאורא הוי אסור מדינא וכדיבואר בעה"י.

דהנה יאתא בשבת י"ט ונפסק בשו"ע סימן רמ"ח שאסור להפליג בספינה ג' ימים קודם השבת ורק לדבר מצוה שרי. ופירש הבעה"מ את טעם האיסור שהוי מקום סכנה וכל ג' ימים קודם השבת קמי שבת מקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת עכ"ל. ולכן כתב שה"ה למפריש במדברות שג"כ אסור ג' ימים קודם השבת, ודבריו נפסקו בשו"ע שם ס"ד. הרי לן שאסור להכניס את עצמו למצב שיצטרך לחלל את השבת בג' ימים קודם השבת.

ועדיין יש לדון שאולי כשאין לו חשמל כשר לשבת חשיב כצורך מצוה של עונג שבת או שמחת חתן וכד', והוי כמפליג לצורך מצוה שמותר אף בע"ש. אך זה אינו דמבואר שם בשו"ע שצריך לפסוק עם בעלי הספינה שישבתו בשבת, וכתב המ"ב ס"ק כ"ט שהפסיקא (ביוצא למדבר שודאי יחלל שבת) לעיכובא שאם הגוי לא מסכים לשבות לא ילך עמו, וא"כ כ"ש בגוונא דידן שכל מעשיו הם ע"מ שיחללו עבורו שבת שודאי שאסור. וצ"ע על מה סמכו המקילים.

ובמנח"ש שם כתב שיש לצרף את דעת הגר"ז (רמ"ח י"ג) שכתב שאין למחות במי שיוצא בשירה אף כשודאי יצטרך לחלל את השבת.

והאמת שכך הוא גם פשוט דעת הבעה"מ וכך מפורש בריב"ש (סימן ק"א הובא בב"י שם) ועוד אחרונים שמדובר שיוצא לדרך וודאי יצטרך לחלל את השבת מפחד הליסטים וחיות רעות, ואפ"ה מותר לצאת אפילו בע"ש כיון שיוצא לדבר מצוה. אלא שבביה"ל שם כתב שאין להתיר למעשה כיון שהמג"א סובר שהפסיקא אפילו בספינה לעיכובא, והרבה אחרונים חולקים להקל כשודאי יצטרך לחלל שבת, ולכן כתב הביה"ל שלמעשה יש להתיר רק ע"י פסיקא שישבות ע"ש. אבל ודאי שיש הרבה המקילים אפילו כשודאי גורם לחילול שבת, להקל.

אך לכא' היה נראה שבגוונא דידן שכל התועלת והצורך מצוה הוא שיהיה לו אור ע"י חילול שבת וודאי אין מי שהתיר, דנראה שכל ההתר של הבעה"מ הוא שכוין שעכשיו עומדת לפניו מצוה און לו להימנע מלעשותה בגלל שגורם שאח"כ יחלל את השבת שהוא במצותו קעסיק והחילול ממילא בטל, אבל לקיים מצוה ע"י שיחללו עבורו שבת וודאי אין מי שהתיר. וכן מבאר בריב"ש שכתב שהטעם שהתירו לצורך מצוה היינו לפי שאינו עושה איסור בשבת כלל, ואין כאן אלא שהפליג בחול שמראה כמתנה לחלל

שינויי מתח חשמלי בשבת

הרב עקיבא אולמן

א. בשימוש חשמל בשבת כתבו רבותינו כמה טעמים לאיסור, א' 'מוליד' - כח החשמל שהתחדש במתכת (בית יצחק יו"ד ח"ב), ב' 'בונה' (חזו"א או"ח סי' ג) ובמכתב בי"ד דהעברת חשמל במתכת היא שינוי החוט ממות לחיים וכיון שתיקן צורה לחומר ונעשה על ידי כך שימוש, וחשוב הוא בונה, ע"כ דהמחבר חוטים על ידי שמכניס בהם זרם החשמל הרי"ז כאילו תקע את הפרקים. בס' חו"ב (מתלמיד החזו"א הגר"ח ג' ז"ל שבת סו"ס יח ד"ה להאמור) כ' שלהחזו"א גם חיבור חוטים זה לזה כדי להכניס לקבלת זרם לכשיחוברו למקור הזרם הוי בונה מיד אפילו שהחוטים מנותקים כעת מהחשמל. האחייער כ' דהתלהטות החוט מחום החשמל הוי מבעיר.

ב. מכשיר שיש בו זרם חשמל חלש ודרך הפעלתו היא ע"י הגברת הזרם אסור להפעילו בשבת. ל"מ לדעת החזו"א שע"י הגברת הזרם הוא מעמיד החוט על תכונתו ותיקן הצורה לחומר, גם לדעת הבי"י י"ל דאחר שהזרם הנוסף יש בו כח הפעלה, הוא חשוב מוליד.

ג. מקרר שבפתיחתו מופעלת נורה ובסגירתה היא נכבית, והיפוך הדבר במערכת האוויר, יל"ד האם הדלקת הנורה או כיבוי המאוורר היא פסיק רישא או שזהו מעשה גמור בידים. ובפשוטות הפעולה של האדם מתיחסת לפתיחת הדלת גרידא, וכל השאר הינן תוצאות נלוות אל הפעולה, וא"כ יל"ד שהתוצאות הנלוות כל שהיא מוכרח שתהי' אינו אלא פסי"ר. אמנם הגרש"ז א' (מנח"ש סי' צא אות ט) יצא לדון שכל שהדבר מתוכנן אעפ"י שאינו עוסק בו בידים התוצאות הוי בכלל מעשה בידים, וכיון שמקרר מיוצר כך שבפתיחת הדלת הוא מפעיל את הנורה והמאוורר הרי"ז מעשה בידים. והנפק"מ במקום שהמצאיות מסופקת וכן בדין אמירה לעכו"ם, דלהצד דהוי פס"ר כ' הביה"ל (סי' שט"ז ד"ה ולכן) דבספק פס"ר דלשעבר הלכה כה"ז דמותר בשאינו מתכוין, משא"כ אם הוא מעשה בידים, ספק מעשה בידים אסור. וכן בדין אמירה לעכו"ם ספק פס"ר מותר באמירה, אבל ספק מעשה בידים אסור באמירה לצורך ישראל.

ד. בשבת וי"ט אסור לפתוח ולסגור מקררים שבפתיחתם מופעלים מערכות קירור הנורה והאוויר בכל דרך שהיא, ואין שום חילוק בין מכני ובין דיגיטלי.

ה. יל"ד בהיתר פתיחת הדלת במקרר ומקפא (מכני ודיגיטלי) בשעה שהוא כבר פועל, שהרי ע"י הפתיחה נכנס אויר חם לתוך המקרר ונדרש ממונע הקירור להמשיך את פעולתו יותר זמן מאשר אילו לא היה פותחו. וכבר נהגו היתר בזה, ועיקר טעם ההיתר כיון שאי"ז אלא מניעת סתירת הבנין (מנח"ש ח"ב סט"ז או יח, מנח"ש סי' ט"ז או י), דהיינו שאמנם עתה בעקבות הפתיחה נמנע ניתוק המנוע, אבל אי"ז הפעלה אלא מניעת סתירת החשמל, פיה"ד שהמקרר פועל משום שהוא פעל כבר קודם לכן ולא משום מעשה הפתיחה. מלה"ד למי שראה אדם שעומד עם צינור מים מוכן לכבות את האש והוא סילקו וכבר נמנע הכיבוי, וכי יעלה על הדעת לומר שבסילוק האדם ומניעת הכיבוי הוא עשה מלאכת מבעיר. ואין חילוק בכ"ז בין מקרר מכני לבין דיגיטלי, ובכולם הבנין של החשמל כבר היה קודם לכן, וכל שנעשה ע"י הפתיחה שנמנעה סתירת בנין החשמל, ואי"ז מעשה לענין שבת.

ו. גם לענין סגירת הדלת בשבת נהגו היתר אף כשמנוע המקרר פועל. ואף על פי שבמניעת כניסת אויר חם לתוכו נגרמת הקדמת הפסקת פעולת המנוע, מותר. לפי שאי"ז פעולה חיובית של הקדמת הפסקת פעולת המנוע, אלא פעולה שלילית של עצירת כניסת אויר חם מלהיכנס לתוך המקרר, והוא הסרת מונע המפעיל.

ז. במקררים דיגיטלים שיש בהם כרטיס פיקוד, בפתיחת המקרר בשעה שהוא פועל נוצר שינוי מתח חשמל בכרטיס, ויש להבחין בין שינוי מתח הנגרם מעצם הפתיחה שהוא פסיק רישא, לבין שינוי הנגרם מחמת שינוי הטמפרטורה כתוצאה מהפתיחה שאינו מוכרח שיהיה כיון שפעמים הטמפרטורה במקרר גבוהה. וכמה נדונים יש בזה, א' האם שינוי מתח חשמלי ללא שום תוצאה אסור, ב' ספק שינוי המתח הנגרם משינוי הטמפרטורה הוי ספק פס"ר לשעבר.

הגליון מוקדש לע"נ

הרה"ג ר' שמואל אריה בן הגאון ר' מתתיהו זאב שציגל זצ"ל • נלב"ע כ"ז אדר

מבעיר ומכבה בחשמל

הרב יצחק לוי

"בנוגע לחשמל בשבת, הנה כבר נתפשטה הוראה לאיסור בכל תפוצות ישראל, וכן פסק הגר"י שמעלקישי ז"ל בחיבורו בית יצחק דהוי אב מלאכה וחייב משום מבעיר ומכבה, ומה שיש לדון ולהתווכח בזה אין כדאי שיבואו הדברים בירחון בזה, ויוכל להיות למכשול הרבים..." (אחיעזר ח"ג סי' ס, ח"ד סי' ו).

כפי שמסור בן ביתו של הגר"ע, הרב שלמה כהן, נהג הגר"ע לפעמים במו"ש להדליק נורה חשמלית ולברך עליה בורא מאורי האש, כדי להורות הלכה למעשה שהדלקת חשמל היא הבערה ממש (רבן של ישראל, סוראסקי, עמ' פא). ועיין בהסכמת הגר"ז מלצר לשו"ת חלקת יעקב שכתב, שהגר"ע כתב לו שיפרסם בשמו שחם ושלום להסתפק בחומר המלאכה מדאורייתא, והעושה עובר באב מלאכה דאורייתא ודאית.

יסוד הדברים מבוארים בשו"ת בית יצחק בכמה מקומות (יו"ד ח"א סי' קכ, ח"ב סי' לא ובמפתחות, ליקוטים סי' ז), ואילו תורף דבריו עם כמה הוספות.

מבעיר

לשון הרמב"ם (שבת פ"ב ה"א) "המחמם את הברזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבעיר וחייב", ולפ"י המדליק נורה חייב משום מבעיר, דכיון שהחוט לוחט ונעשה חם כגחלת לוחשת ונראה לעינינו כשלהבת יוצא ממנו, זה גופא הוה הבערה.

והנה הראב"ד שם חולק על הרמב"ם וס"ל דאין מבעיר במתכת אלא מבשל, וכתב במנח"ש (ח"א סי' יב) דטעמו משום שלא נתחדש שום אש במתכת רק החום עבר מהאש אל המתכת כמו שעובר האש אל האוכל, אבל בחשמל דנתחדש אש במתכת אף להראב"ד חייב משום מבעיר.

אך הבי"צ (בליקוטים) העיר, ד"ל דווקא במכוין לצרף חייב משום מבעיר, וכ"מ מלשון הרמב"ם. וכדבריו מבואר במרכ"מ, אבני נזר (סי' רכט), ועוד. וכן צידד בחזו"א (או"ח סי' נ אות ט). אמנם במנחת שלמה (שם) תמה על דבריהם, ומסיק דאי"צ כוונה לצירוף. ובברכת פרץ (פרשת ויקהל) כתב דהרמב"ם רק בא למעט כוונה לרכך.

וכתב הבי"צ דאף שלא נאכל שום דבר ע"י אש זה, מ"מ מקרי אש וחייב. ובחקירה זו אם בעינינו כילוי בהבערה האריכו האחרונים, עיין בשו"ע הרב (סי' תעה קו"א סק"ב), אבני נזר (או"ח סי' מח ז, רכט, רלח), חלקת יואב (תנינא או"ח סי' ג), מהרש"ם (ח"ב סי' רמז), מאורי אש (פט), מנחת שלמה (שם).

ובברכת פרץ (פרשת ויקהל) תלה חקירה זו במחלוקת הרמב"ם והראב"ד אי יש הבערה במתכת. וע"ש שהביא ראייה דאי"צ כילוי מקרא (שמות ג, ב) דהסנה בוער באש והסנה אינו אוכל, וכבר הקדימו בבי"צ, ודחה, דשם סיפר על דרך הפלא, הרי יש אש המכלה ומ"מ אינו מכלה.

עוד כתב הבי"צ בליקוטים שם, "וכעת שמעתי שהנורה מתעכלת פחם אחרי הבערת אלף שעה... וכיון שמכלה במקצת, ע"כ הדבר פשוט שיש בזה איסור תורה, אך לדינא אין נ"מ לענין הבערה, דאף אם אינו נעכל חייב".

מכבה

עוד כתב הבי"צ, דפשוט דהמכבה חשמל חייב משום מכבה, ואף דמכבה גחלת של מתכת פטור (שבת מב), "זה דוקא גחלת של מתכת שאינו שורף, אבל שלהבת החשמל שהוא שורף חייב משום כיבוי בשבת". שוב דן ד"ל שאינו חייב משום מכבה לפמשל כ"רש"י (שבת קלד). דה"ט דמכבה גחלת של מתכת פטור לפי שאינו עושה פחם, וה"ה חשמל אין בו פחמין. אמנם מסיק, דכוונת רש"י דכיון דלית ליה פחם ולא נתעכל שום דבר **אינו שורף יפה**, וע"כ ל"ה אש ממש, משא"כ חשמל דהוי שלהבת ואור גמור ושורף ממש חייב. ולפ"ז גם נר גז אסור לכבותו מה"ת.

עוד דן, דכיון דכל המלאכות ילפינן ממשכן, ובתוס' (שבת צד. ד"ה ר"ש) כתב דבמשכן היה הכיבוי לעשות פחמין, א"כ בכיבוי חשמל כיון דלא הוי לעשות פחמים ל"ה דומיא דמלאכת המשכן. אך לרש"י דלא פי' משום דבעי דומיא דמלאכת המשכן, "ל"ה דה"ה בלא פחמין הוה מלאכה, רק דהוה מלשאצל"ג ולר"י חייב, ע"כ עדיין צ"ע לדינא. ועיין במהרש"ם (ח"ב סי' רמז) שהעיר כע"ז מצד שלא היה סוג זה של אש במשכן, ובמחזה אברהם (או"ח סי' מא) השיב דהיכא דיש סברא דהוי מלאכה אין אומרים דל"ה כמותו במשכן (עיין שבת עה. תוס' ד"ה שכן, קב: ד"ה כל שהוא), וע"ע במנחת שלמה (ח"א יב א, ג).

ובמנחת שלמה דן דל"ה כלל מכבה, כיון דאין מכבה בגחלת של מתכת רק אם מניחו תוך המים, אבל המוריד מתכת מע"ג האש אין זה כיבוי, רק מונע ממנו המשך הבערת החום, ואינו דומה לפתילה שהאש נאחזת בשמן עצמו וע"י סילוקו הוא מנתקו מהשמן. וה"ה במכבה חשמל אין זה אלא מרחיק את החום מהחוט. ומ"מ מסיק דכיון דלפי ראות עינינו הזרם הוא כמו שמן לפתילה, יש בו איסור מכבה אף לדעת הראב"ד.

הגברת זרם החשמל ע"י השימוש

הרב יעקב פישר

א. בהגדרת איסור ההשתמשות בחשמל בשבת, דעת נוטה מכרעת כרבותינו האחרונים ללמוד מקור האיסור עפ"ד הירושלמי בפ"ז משבת ה"ב דכל פעולה דלא מצאו לה דמיון בשאר ל"ח אבות מלאכות עשאוה ריו"ח ור"ל תולדה דמלאכת מכה בפטיש. [זה המכוון במש"כ בשו"ת שבת הלוי דודאי יצירה חשובה כזאת אסורה מדאורייתא ע"ש, וכ"ה בס' שבות יצחק ח"ב בשם הגריש"א ז"ל].

ב. ועפ"ז מוכרע ג"כ בדין השתמשות במה שידוע ע"פ בדיקות טכנאיות מקצועיות שגורמת הגברת זרם החשמל, דדוקא כשניכר איזה שינוי בפעולת הכלי החשמלי, יש לאסרו אם באמת יש שינוי בצריכת זרם חשמלי ומה"ט דלעיל. אבל באין שום שינוי מוחשיאל שייך לאסרו, וק"ל. (וכיו"ב מורה הגרמ"ש ק. וכן הורה הגר"מ גבי הזזת מאוורר להיתר, ואילו לעשות שיסתובב לאיסורא. ומבואר במשנ"ת. וע"י בשבות יצחק בעיקר כ"ז, וצ"ב כנ"ל).

ג. ובנוסף להנ"ל קשה להעלים ולהתעלם מהרהורי דברים המטים כנ"ל כדיבואר. דנהי דמפתחת חלון וכדומה לפני כל צמח שידוע שגורם לו תהליך הנקרא פוטוסינטסיס, אין ללמוד היתר לעלמא ע"פ מה שחילק בתה"ד ע"פ הגמ' בשבת קב. דשאני היכא דעושה מעשה להיכא דלא(והו"ד בכנה"ג וכה"ח בסי' ש"ו), וה"נ י"ל דשאני היכא דעושה מעשה בגוף הצמח מהיכא דפותח חלון לפניו.

מ"מ מסתברא שבהזזת נר שמן דלוק יש ג"כ צריכת שמן יתירה, ואעפ"כ ק"ל (בגמ' ובש"ע סי' רע"ז) דהיכא דאין איסור משום טלטול מוקצה (כגון מן הצד לצורך דבר המותר) שרי לטלטלו ולא חיישינן להגברת הנ"ל, וה"נ בג"ד.

[ובמס' ביצה כב ע"א בתוד"ה והמסתפק כ' ה"ט וכו' ומכנה אורו דלא יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנרופי שפעמים ע"י שיש מעט שמן לא יכול לאנהורי וכו', וא"א לתת שיעור קצוב בזה מתי נחשב שמן לא מועט כדי להיתר. ומה שסיימו 'ולכך נראה ככיבוי' נראה דה"פ דאע"ג דאינו כיבוי ממש, דהא אף את"ל דמסתברא דלמעט כמות אש הדולק הוי בכלל כיבוי מ"מ כל בכה"ג שעומד מעצמו להמשיך ולהבעיר כבתחלה שאני [וכמ"ש באמת הרמב"ן במלחמות לקמן (אמתיני דאף הוא אמר וכו'. ד"ב ע"ב בדפה"ר)] אעפ"כ נראה ודומה לכיבוי משום ההוא רגע שתמעט האור הדולק ולהכי ג"ז בכלל החיוב דמכבה. (וכמה מפרשים נדחקו דל"ד חיובא איכא בכ"ז). וע"י גם בשפ"א.

ומבואר מ"מ מדברי התוס' דדוקא בכה"ג דניכר שייך להחשיבו כיבוי. וכוונתם דאילו לא היה ניכר כ"ז אין להחשיבו מלאכה אע"פ שהאמת היא שלא מאיר אז כ"כ [ודומיא לתולעים שאינם ניכרים לעין האדם שלא נאסרים וקצת ק"ו בענינינו בדיני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה (לעיל יג: ושי"ג) פי' מלאכה חשובה (עי' רש"י בספ"ד דזבחים ד'מזו)]. [ומ"מ לפרש דליזה כוונת התוס' במש"כ 'נראה ככיבוי' כלומר שניכר הוא הכיבוי, דחוק הוא, ומחזור טפי כדפי' לעיל בדבריהם].

ד. וגם בהזזת כל שעון שבו בטריה שעל ידה יש בו זרם ומפעילו, מסתברא שיש שינוי בצריכת הזרם, ואעפ"כ פשוט ההוראה והמעשה להיתר. וזה ג"כ מורה כנ"ל.

אם יש דין 'עבור' אב המלאכה

נחלקו בעל פה החזו"א והגרש"א ז"ל אם עשיית מה שבכח שילובו תגרום זרם חשמל אסורה, דהחזו"א ס"ל שכשם שיש תולדות לאבות מלאכות(כמ"ש במנחת שלמה) כן נ"ד נכלל בגוף האיסור, והגרש"א תמה על החידוש הגדול הזה.

ונראה דאפשר לתלות זה במחלוקת רש"י ותוס' בביצה (לב ע"א) דתנן אין פוחתין את הנר מפני שעושה כלי, דרש"י פי' ליקח אחד מן הגולמים של יוצר ולתחוב אגרופו בתוכו לחקוק נר שעושה כלי. ובתוס' תמהו דאי"כ פשיטא דאסור דאפילו אין עושה כלי גמור (כדקתני) מ"מ אסור להתחיל את הכלי, ע"כ. ודבריהם מבוארים וכדהוכיח בבה"ל (בסי' ש"ב ס"ט) דבכל פעולה מפעולות גמר תיקון כלי חל השם ודין של מכב"פ, וה"נ במתני' דידן אסור מה"ט להתחיל חקיקת הכלי [ומה דבמג"ש תלה ד"ז באם בני"ד איכא מלאכת בונה או מכב"פ (עי' בזה מחלוקת רש"י ותוס' בשבת קב: וכו', ל"נ]אלא דצ"ע לדי' התוס' דהא בני"ד דאכתי אין שם כלי החקיקה מועטת בגולמו הו"ל כחצי מלאכה בלבד דליכא חיוב מדאורייתא עלה (דומיא דהוצאה או הכנסה בלבד דברישי מס' שבת. וכן ע"י במנח"ש שם). ולפ"ד החזו"א הנז"ל יש ליישב דעת התוס' ע"פ דרכו (וגם אינו מוכרח וכטענת הגרש"א). ואילו רש"י פליג ע"ז.

(ע"כ בקיצור. ובעז"ה עוד יהיה חזון בזה).

נר שבת ע"י חשמל

הרב ש. ציון

בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח תליתאי סימן נט) כ' לגבי נר חנוכה ע"י אור החשמל דדבר פשוט שאינו יוצא, ואגב כך הזכיר דה"ה נר שבת, דאם כי יוצא בכל השמנים ורק שמן זית מצוה מן המובחר, אך עכ"פ צריך להיות דומיא דשמון, דהיינו שיש בו שמנונית דהשמנונית עצמו גורם שידלק, ואפי' נר שעוה וחלב ידוע דרק השמנונית גורם הדלק והאורה, אבל דבר שהוא דולק אפי' יפה אבל לא מכח שמנונית, וכי ס"ד מי שמדליק עצים דקים וקסמין שיוצא ידי נר שבת או חנוכה, וכמוהו החשמל שאינו רק כח האש הנטמן בתוכה. [וכן דעת המהרש"ג (שו"ת ח"ב ק"ז) והבאר משה שאין יוצאים יד"ח בחשמל].

והגרש"ז (שש"כ פמ"ג הע' כב) חילק בין חשמל שבא מתחנת כח שנחשב שבשעת ההדלקה מדליק בלא שמן, שהרי בכל רגע נוצר זרם חדש שלא היה בעולם מקודם, לבין הדלקת תאורה המופעלת ע"י מצבר ובטריה שהחשמל קיים, ודעתו שבכה"ג אפשר לברך.

ובשו"ת הר צבי (ח"א סי' קמג) פשיטא ליה שתאורת חשמל נחשבת נר, אך דן מצד שהלחיצה על כפתור ההדלקה, אינה נחשבת מעשה הדלקה אלא גרמא, שהרי זרם החשמל נמצא וקיים ובבלחיצת הכפתור מסלק את המעצור, והר"ז סכילוק תריס דמבואר בסנהדרין (עז ע"ב) זרק חץ ותריס ביזו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור, דבעינא דשדי ביה מיפסק פסיקי גיריה, ז"א דהמסלק את התריס המעכב את החץ שלא יגש אליו, אע"ג דבסילוקו זה מכשיר הוא את החץ שיהרוג או יזיק, מ"מ אין להמסלק הזה דין מזיק בידיים ורק גרמא בעלמא. וע"כ דהוא משום דלא חשיב כמאן דעביד בידיים ממש. וא"כ גם בנ"ד יש לדון דלא אמרינן קיים זה מצותו בהדלקה שכזו שנדונה כאלו הודלקה מאליה ולא היו כמאן דמדליק בידיים.

אכן הכריע דבהדלקת נר שבת אין המצוה שידליק בידיים דוקא, אלא שישתדל שיהא נר דלוק בבית, כדמוכח במג"א (סי' רסג סק"א) שאם אחרה מלהדליק נרות יכולה לומר לנכרי להדליק והיא תברך. וכן משמעות לשון הרמב"ם (פ"ה) אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת, משמע דאין מעשה ההדלקה עיקר המצוה. [ועוד כ' דגרם מעשה חשיב עשיה לגבי מצוה, והוכחתו מאבני האפוד שנאמר בהם "ופתחת" ולמעשה נחקקו ע"י השמירה, ע"ש].

וכן דעת הבית יצחק (יו"ד ח"א סי' קב ה ובח"ב סי' לא ח) שאפשר לקיים מצות הדלקת נר שבת בהדלקת תאורה חשמלית.

ובשש"כ (פמ"ג ד) נקט לדינא שהמדליק נר שבת וי"ט בנורות חשמל יש לו על מי לסמוך וגם יברך על הדלקה זו. [ועיי"ש בהערות ד"א שעדיף חשמל על פתילות ושמנים]. וכך הביא להלכה בתורת היולדת (פ"מ ו) שהנמצא בבי"ח שאין נותנים רשות להדליק נרות, או שאין לה נרות, יש אומרים שתדליק ותברך על אור חשמל, [ואם האור דולק, תכבה ותדליק שוב ותברך].

אכן לכאוי כל זה בנורות הישנות שיש בהן חוט להט דיש מקום להחשיבו כאש כדן גחלת של מתכת, [עיי' ארוחת שבת פ"ט הע' רמג באריכות לגבי מוקצה בנורת חשמל אם החוט הלוהט דינו כשלהבת. ובשו"ת נחלת שמעון (סי' טו) העיד שהגר"ח מבריסק היה מברך בורא מאורי האש על חשמל]. אבל על תאורת פלורסנט נורת לד וכדו לכאוי אין לברך, [וכ"כ בתוה"י שם דחז"ל תקנו להדליק נר של אש, ופלורסנט אינו אש]. אכן דעת הגרי"א (מובא בשבות יצחק דיני נר שבת פ"ג א) שגם נורת פלורסנט נחשבת כנר שבת, הואיל וגדר המצוה הוא שיהיה אור בבית, ואינו דין אש בדוקא.

ולכן מה שנהגו לפני הדלק"ן לכבות החשמל ולהדליק שוב, ומכוונת בברכת ההדלקה גם על תאורת החשמל, [לצאת יד"ח האומרים שאין מקיימים בנר דולק כשיש אור גדול, דשרגא בטיהרא מאי מהני, ועיי' שש"כ פמ"ג הע' קסו, וכך נהג הגר"מ פיינשטיין], הוא בכל סוגי התאורה.

ובתשוה"נ ח"ד סי' סג) כ' לעשות בסדר הפוך כיון שלדעת המחבר אין מברכים על תוספת אורה, ולכן בתחילה מכבה החשמל, וידליק הנרות ואח"כ ידליק החשמל, וכך הוי הדלקת הנרות מן המובחר יותר, שמדליק להאיר, ומברך אח"כ כשגמר ההדלקה.

שימוש בחשמל המיוצר בחילול שבת

הרב יאיר צוריאל

ידועים דברי רבותינו בענין ההשתמשות בשבת בחברת החשמל. ולא באנו עתה אלא ללמד זכות על אותם הנוהגים היתר בדבר ועדיין לא הצטרפו לגנרטור. כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשוה"נ ח"ה ס' צ"ג) דעת המתירים היא שהפסקת ייצור החשמל עלול לגרום פיקו"ב, ולא מבעיא בבתי החולים, אלא גם בבתיים מצוי צורך פיקו"ב, ולפי דבריהם זהו השיעור שמוכרחים לייצר כדי ליצול מכל חשש של פיקו"ב [א.ה. ואף לטוענים שחברת חשמל יכולה ליצור בהיתר מע"ש או ע"י גנרטורים וכדו, מ"מ ידועים דברי המהרש"ג (ח"ב ס' י"ד) שהתולש תאנה לצורך חולה מסוכן כשיש לפניו תאנה תלושה פטור כיון דסוף סוף הציל (וע"ע בדולה ומסקה עמ' קסו ששאלו את הגר"ח קנייבסקי שליט"א, הנותן סיר על האש בשבת (בשוגג או מזיד) ואח"כ נזדמן לו חולה שיש בו סכנה האם צריך להוריד הסיר מן האש וליטנו פעם שניה לבטל את מעשה האיסור שעשה או לא - והשיב א"צ. וא"כ נאמר אף לגבי חברת החשמל כיון שסוף סוף ובבתי חולים וכדו נעזרים ומצילים ע"י החשמל חיים, ומעתה מה שמרבים ביצירת החשמל - הוי ריבוי בשיעורים, והואיל והתוס' והרשב"א סברי דאיסורו רק מדרבנן, וכבר ידוע מש"כ הנהיבות (רלד ג) דבאיסור דרבנן כשעבר בשוגג א"צ שום כפרה וכאילו לא עבר דמי - וב"א במילואי משפט (ערה 51) היינו דבאיסור דרבנן א"צ נעשה לחפצא דאיסורא, רק כל האיסור משום לא תסור, דמצוה לשמוע דברי חכמים, ובכה"ג דשגג בזה אינו עובר כלל על לא תסור, ושאיני באיסור דאוי דהחפצא אסורה].

ועוד טוענים שהפעלים משוכנעים דעבדי בהיתר ולצורך פיקו"ב ונחשבים כשוגג, ובשוגג יש לנו לסמוך על ר"מ שמוותר לאחר מיד, והגר"א פוסק כמוהו, ובמ"ב (שיח, ז) מיקל כמוהו במקום הצורך. ואף להחזו"א שאסר השימוש בחשמל שיש בזה חילול ה' שלא איכפת לו בחילול שבת, מ"מ היום שנפוץ השימוש בגנרטור אין השימוש בחשמל חילול ה' ברבים, שהרואים תולים שאולי משתמש בגנרטור, אמנם עדיין יש להמנע דעכ"פ כשנהנה לעצמו נראה שלא כואב לו. ודברים אלו צריכים בירור. וכן נראה ג"כ דעת הגרי"ש (אשרי האיש סי' רמ"ה) שאין כאן איסור בעצם שהרב התיר למתארח להיות אצל בעה"ב שמשתמש בחברת החשמל וא"צ להדליק נרות שיאירו לשימושו בבית, וכן מי שהתכוון ודאג קודם השבת להתחבר לגנרטור ובשבת התקלקל הגנרטור, בדיעבד מותר לאדם זה להשתמש בשבת עם החשמל של הרשת הארצית, אך מי שלא דאג לגנרטור קודם השבת ורק סומך על זה שאין שימושו המועט מורגש בתחנת הכח הארצית לא שפיר עבד.

« המשך מעמ' 1:

וא"נ שמתח חשמלי ללא תוצאה אסור, א"כ לא מצינו ידינו ורגלינו בכל תהלוכות האדם ביום השבת, שהרי שינויי מתח קיימים בכל מכשיר חשמלי, לדוג' מקרר הפשוט ביותר כשמוזרם לתוכו אויר חם או מכניסים לתוכו אוכל חם מנוע הקירור בהכרח מתאמץ בכדי לקרר ומגביר את המתח של החשמל והכנסת אוכל הוא מעשה בידיים ולא נשמע מעולם לאסור הכנסת אוכל למקרר בשבת בשעה שהוא פועל. וכן מזגן כשפותחים את דלת החדר או עומדים ואפי' כשעוברים על ידו, וכן מאוורר שעומדים או עוברים לידו, בהכרח המנוע מתאמץ והמתח החשמלי שבו גובר, או נחלש כאשר מתרחקים ממנו, ולא שמענו מעולם למי שיאסור בכל אלו. והטעם שאין בכל הנ"ל איסור הוא פשוט, דלהטעם דהוא מוליד פשוט שאי"ש בסליל שכבר יש בו חשמל, ולטעם דהוא בונה גם לא שייך בונה שהרי אין כאן שום שינוי 'ממוות לחיים' וגם אין 'העמדת דבר על מתכונתו, שהרי הכל נשאר כפי שהיה קודם לכן.

ח. להאמור, שימוש במקרר דיגיטלי עם כרטיס פיקוד שכל ענינו 'מניעת ניתוק החשמל' כאשר המנוע כבר פועל **ושאר כל הפעולות מנותקים מהכרטיס**, דינו ככל מכשירי החשמל המצויים, שיש בכלם שינוי מתח, וכבר נהגו בהם היתר. ורק לדעת החו"ב יל"ד, דכיון שמתח החשמל בכרטיס משתנה יש לאסור ההשתמשות בין בשעת פעולתו ובין בשעה שהוא שובת, כיון שבפתיחת הדלת הוא נותן כח בחוטים שבכרטיס להעברת הזרם לממיר. ואף שכעת הכרטיס מנותק מהממיר כל שהוא ראוי להעביר זרם, אסור. ובפשטות גם לדברי החו"ב מותר, דכל האיסור הוא 'חיבור חוטים' לצורך העברת חשמל, אבל חוטי חשמל שכבר היו מחוברים ורק הגביר בהם את הזרם מותר. וקצת יש להוכיח כן ממה שהוא עצמו גם לא כתב לאסור לעמוד ליד מזגן מאוורר וכו' שהמתח החשמלי מתגבר ע"י, וצ"ע.

ט. שעון המפסיק את זרם החשמל במקרר לפרקי זמן קבועים, מותר לפתוח את הדלת ולסגרה בשעה שהזרם במקרר מנותק. ולדעת החו"ב יש להבחין אם בפתיחת הדלת נוצר חיבור (מכני) בחוטים הראוי להעביר חשמל, שאז אסור.

¹ ויש לידע שתכונה בסיסית בחשמל היא גמישות המתח, וכאשר נדרשת הגברת צריכת חשמל והמנוע מתאמץ, מתגבר מתח החשמל. ולהיפך כאשר המנוע נח מתח החשמל יורד (שאל"כ המנוע היה נשרף ובלוח החשמל היו נשרפים הנתחים), ולכן בכל מכשיר חשמלי בשעת מאמץ גובר המתח החשמלי ובסיומו שוב יורד.

² בשעה שהמקרר אינו פועל אפילו הוא כבר פתוח, אסור להכניס לתוכו אוכל חם כיון שבכך הוא עושה מעשה בידיים המביא להפעלת מנוע הקירור.

תגובות לגליון פורים

במש"כ הרב צבי רותן שליט"א לעורר בענין אכילת פת שחרית ביום הפורים שיוצא בזה יד"ח מצות הסעודה ומפסיד המצוה שכתב הרמ"א 'להרבות בס' עודה'.

הנה הרב הנ"ל יסד דבריו שם על ד' המשנ"ב שכתב דגם לדעת מהרש"ל שמחזירין במי ששכח על הנסים בסעודת פורים כיון דהוי אכילה המחוייבת מ"מ היינו דוקא בסעודה ראשונה אבל בסעודה שניה דאי בעי לא אכיל אין מחזירין אותו שכבר יצא ידי חובתו בסעודה ראשונה ותו ליכא חיוב פת, וא"כ מבואר שיצא ידי חובתו באכילת שחרית בפת כל דהו, ומעתה הרי הוא בא בטענה שכיון שאינו מרבה בה בבשר ויין נמצא שביטל הידור המצוה להרבות בסעודה.

ואני לא כן עמי, ופשוטו של לשון הרמ"א אני דורש שכתב בריש סי' תרצ"ה ז"ל 'מצוה להרבות בסעודת פורים ובסעודה אחת יוצאים', והיינו שהסעודה המחוייבת תמדין משתה ושמחה היא סעודה אחת ואין בה שיעור, ומיהו מצוה יש להרבות בסעודה, וכל ריבוי שמרבה על חובתו ביום זה מכלל מצוה זו הוא ואף דבכל ריבוי זה שייך לו אי בעי לא אכיל כיון שאי"ז תו סעודה המחוייבת ומש"ה אין מחזירין בזה בשכח על הנסים מ"מ כל ריבוי הסעודה מקיים בו מצוה זו, וזה גופא הידור להרבות על חובתו וכל היום וכל סעודותיו בכלל זה, והגע עצמך שאם לא הי' מקיים המצוה אלא באכילה המחוייבת הרי לעולם לא קיים דין זה דמיד בתחילת סעודתו בכזית ראשון כבר יצא ידי חובתו ומה שמוסיף אח"כ אכילת בשר ויין זה כבר אחר שיצא ידי חובתו, ואף שיש מקום לבעל דין לה' תעקש בזה ולומר דסעודה שיש בה בשר ויין גם כזית ראשון שלה חשיב טפי מכזית פת דעלמאדפת של סעודה גדולה הוא, מ"מ האמת יורה דרכו דכן היא המצוה שיש בה ב' חלקים הא' המחוייב והב' תוספת וריבוי משתה ושמחה, וש' ניהם כלולים במצוות משתה ושמחה דמשתה ושמחה יש לו שיעור למטה ולא למעלה שהשיעור למעלה משתנה מאדם לאדם ולכך לא שייך שיעור מחוייב אלא למטה ולמעלה כל שמרבה בכלל המצוה הוא.

ואם באנו לדון אדרבה הי' נראה לדון איפכא דטפי ראוי לטעום פת בשחרית מלטעום מיני תרגימא וכי"ב, דכיון דמצות סעודה היא ממצוות המחוייבות הרי חזר דינה כשאר מצוות שאסור לטעום קודם לכן כמו קריאת מגילה כמב' ברמ"א סוף סי' תרצ"ב, ובאמת כבר דנו פוסקי זמנינו בזה לענין אכילה קודם משלוח מנות ומתנות לאביונים ובהליכות שלמה להגרש"א הביאו דעתו דראוי להחמיר בזה, ואחרים כתבו דכיון דסעודה נמי מצוה היא מכלל מצוות היום אין נפק"מ אם מקדימה על שאר מצוות היום, ולסברא זו לכאו' ודאי עדיף טפי שתהא אכילתו בתחילה בפת דבזה שייכא האי סברא שהרי מקיים בזה מצוות הסעודה אבל באוכל מיני תרגימא קודם שאר המצוות יל"ד דאף אם יש בזה מן המצוה כיון שאינו יוצא בזה ידי חובתו שמחוייב באכילת פת לא שייכא האי סברא להקדימה לשאר מצוות, ומיהו עיקר סברא זו צ"ע לדינא דהרי כל מה שאסור לאכול קודם קיום המצוות הוא מחשש שמא ימשך וא"כ מאן לימא לן דבמקום שמקיים מצוה לא חיישינן סו"ס אם יתעסק במצוה זו תחילה יש לחוש שימשך ויבטל שאר המצוות וא"כ ראוי שיקדים המצוות האחרות.

אלא דלא שמענו כזה מעולם שיאסר לאכול קודם הסעודה מצד אכילה קודם המצוות וגם במשלוח מנות ומתנות לאביונים לא שמענו כן, ומיהו צריך טעם לחלק בין קריאת המגילה לשאר מצוות היום שבקריאת המגילה אסור לאכול קודם ובשאר מצוות לא, ונראה דשאני מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים ומשתה ושמחה דכל הני ענינם להרבות טובת הלב והשמחה ביום זה שישמח הוא עצמו במשתה ושמחה ורעהו במנות שמקבל מאחרים והאביונים במתנותיהם ומניעת האכילה היא אפוכי מטרטא ולכך לא גזרו בזה ורק במצוות מקרא מגילה שהיא מצד פרסומי ניסא אין בזה סתירה מה שאסור לאכול מקודם, ולפ"ז אדרבה יאכלו עניים וישבעו כרצון כל איש ואיש והשתיה כדת אין אונס וזו היא מצוות היום שיהא בטוב לב במאכלו ובשתייתו

כאוות נפשו.

הרב צבי כהנא

לקביעת חברותא נא להתקשר [בשעות הצהריים והלילה]
לטל' 052-7678-393
 בשעות אחרות - ניתן להשאיר הודעה

« המשך מעמ' 1:

מכנים עצמו לאונס בשימוש בחשמל

את השבת לכתחילה שאין זה איסור שבות אלא גזרת הרואין, ולזה התירו לדבר מצוה. ואח"כ כתב ואין ספק שבשבת עצמו אסור להפליג ואפי' לדבר מצוה. שהרי נכנס על דעת לחלל את השבת ע"כ. ולכא' קשה מ"ט הנכנס בשבת חשיב שנכנס ע"ד לחלל את השבת, והרי כתב שהוי רק גזרת הרואין בעלמא. וכן צ"ב מ"ט הוי רק נראה כמתנה לחלל את השבת והרי באמת כך הוא עושה שמתנה לחלל את השבת, ולמה הוי רק גזרת הרואים. ועל כרחק כמש"כ שההתר של הבעה"מ יסודו הוא שכיון שהוא במצותו או בצרכי קעסיק אין מעשהו עכשיו נחשב כמכנים עצמו לאונס, אלא כאילו האונס מגיע ממילא, ורק מפני גזרת הרואים אסרו זאת שלא לדבר מצוה. וא"כ פשוט שאם כל כונתו ומטרתו היא החילול שבת ודאי חשיב מכנים עצמו לאונס ואסור לכו"ע וצ"ע על מה סמכו המקילים.

לתרומות בכרטיס אשראי במכשיר "נדרים פלוס"

בספריית בית יוסף
 וכן בכל המכשירים
 בתפריט קופות נוספות: עומקא דפרשה
 או בטלפון: 03-76-3-0585 "נדרים פון" שלוחה 74 [ע"ד]

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

ויקרא - מתעסק
 צו שבת הגדול - ליל הסדר

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל' עד יום שלישי בערב
 בדוא"ל: gal2@okmail.co.il
 בכת"י, עד יום א' בתיבה שעי"י אוצה"ס בית יוסף, בצירוף הוצ' הקלדה [10 ש' לעמוד]
 אין קבלת כת"י בימי בין הזמנים

חידו"ת לגליון פסח

שי"ל בס"ד בערב שבת הגדול

בענייני ליל הסדר

בהלכה ובאגדה [עד 700 מילים]

וכן למדור ביאורים ופנינים

בהגדה של פסח

יתקבלו רק בדוא"ל: gal2@okmail.co.il

עד יום שלישי ח' ניסן אחה"צ